

POSTANOWIENIE

Dnia 26 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kuryło

w sprawie z wniosku M. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W.
o rentę z tytułu niezdolności do pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 marca 2015 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 4 grudnia 2013 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania ;**
- 2. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz adwokata M.C. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 4 grudnia 2013 r. oddalił apelację M.W. od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 8 marca 2012 r., mocą którego oddalono jej odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. z 5 października 2011 r., odmawiającej wnioskodawczyni prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną M.W. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego, tj. art. 57 ust. 1 i ust. 2

ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Ponadto skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów postępowania - 1/ art. 278 § 1 i art. 286 w związku z art. 382 k.p.c. oraz 2/ art. 5 k.p.c. w związku z art. 212 § 2 k.p.c. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w W. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji oraz o orzeczenie o kosztach postępowania.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na istnienie potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów oraz z uwagi na oczywistą zasadność skargi.

W uzasadnieniu wniosku podkreślono, że Sąd Apelacyjny dokonał błędnej wykładni i niewłaściwie zastosował art. 57 ust. 1 i ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, albowiem przyjął, iż „brak było podstaw do ustalenia niezdolności do pracy odwołującej, a brak niezdolności do pracy oznacza, że nie została spełniona jedna z przesłanek wymienionych w art. 57 ustawy o emeryturach i rentach z FUS”, która to wykładnia pomija całkowicie utrwalone w orzecznictwie Sądu Najwyższego stanowisko, iż przy ocenie niezdolności do pracy decydujące znaczenie ma ocena prawna dokonana w oparciu o okoliczności natury medycznej i okoliczności innej natury (w szczególności poziom kwalifikacji ubezpieczonego, możliwości zarobkowania w zakresie tych kwalifikacji, możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, przy uwzględnieniu rodzaju i charakteru dotychczas wykonywanej pracy, wykształcenia, wieku i predyspozycji psychofizycznych).

Skarga kasacyjna jest - zdaniem skarżącej - oczywiście uzasadniona z uwagi na wskazane w podstawach skargi naruszenia przepisów prawa materialnego i procesowego. Sąd Apelacyjny nie zażądał dodatkowej opinii, ani nie przeprowadził dodatkowego dowodu z opinii biegłych lub instytutu w sytuacji, gdy w stosunku do skarżącej, której stan zdrowia uzasadniał przyznawanie jej świadczenia rehabilitacyjnego, następnie renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy, renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i znowu renty z tytułu

częściowej niezdolności do pracy, biegli wydali wewnątrznie sprzeczne opinie, albowiem pomimo stwierdzenia, że dolegliwości i schorzenia skarżącej się utrzymują, nie ustalili choćby częściowej niezdolności do pracy. Sąd Apelacyjny, a wcześniej Sąd Okręgowy, nie udzieliły skarżącej, która jest osobą nieporadną i wymaga leczenia psychiatrycznego, niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych, w szczególności co do możliwości złożenia wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, złożenia wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii innego biegłego lub dowodu z opinii instytutu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Skarga kasacyjna, jako szczególny środek zaskarżenia, służy realizacji interesu publicznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Funkcje postępowania kasacyjnego powodują, że wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania oraz jego uzasadnienie powinny koncentrować się na wykazaniu, iż w konkretnej sprawie zachodzą okoliczności przemawiające za interwencją Sądu Najwyższego. Rozpoznanie skargi kasacyjnej następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c. i tylko w przypadku przekonania Sądu Najwyższego przez skarżącego, za pomocą jurydycznej argumentacji, że zachodzi publicznoprawna potrzeba rozstrzygnięcia sformułowanego w skardze zagadnienia prawnego przy jej merytorycznym rozpoznawaniu.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Co się tyczy tej przesłanki przedsądu, jaką jest potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie, przepisy mające być przedmiotem wykładni Sądu Najwyższego

powinny należeć do katalogu przepisów, których naruszenie przez sąd drugiej instancji zarzucono w ramach podstawy skargi (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2002 r., I PKN 682/01, OSNP 2004 nr 12, poz. 211). Rzeczą skarżącego jest zaś wykazanie, że określony przepis prawa, mimo iż budzi poważne wątpliwości ze sprecyzowaniem, na czym te poważne wątpliwości polegają, nie doczekał się wykładni, bądź niejednolita jego wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie sądów, które to orzecznictwo należy przytoczyć (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002 nr 12, poz. 151, z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, LEX nr 315351, z dnia 15 października 2002 r., II CZ 102/02, LEX nr 57231, z dnia 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 2-4, poz. 43 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133). Oczywiście jest, iż budzący wątpliwości interpretacyjne przepis musi mieć zastosowanie w sprawie, a jego wykładnia – mieć znaczenie dla jej rozstrzygnięcia. Przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego jest jednak sam przepis, a nie rozstrzygnięcie konkretnego sporu. Stąd też wspomniane wątpliwości interpretacyjne powinny być na tyle poważne, by ich wyjaśnienie nie sprowadzało się do prostej wykładni przepisów. W tym wyraża się publicznoprawny charakter skargi kasacyjnej. Celem realizowanym w wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej jest bowiem ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni przepisów prawa oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój jurysprudencki i prawa pozytywnego, a nie korekta orzeczeń wydawanych przez sądy powszechne (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147).

Natomiast odnośnie tej przesłanki przedsądu, jaką jest oczywista zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06 LEX nr 198531, z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035, z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205, z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla

przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274, z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616, z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/ 07, LEX nr 453107, z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364, z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, iż przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230, z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743, z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133).

Odnosząc powyższe rozważania o realiów niniejszej sprawy wypada stwierdzić, że skarżąca nie wykazała istnienia żadnej z powołanych przesłanek przedsądu.

Sugerując potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości interpretacyjne lub rozbieżność w orzecznictwie sądów, autor skargi kasacyjnej wskazał na przepis art. 57 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Nie nawiązał jednak w sposób generalny i abstrakcyjny do treści tego przepisu, nie wyjaśnił, na czym polegają trudności w dekodowaniu zawartej w nim normy prawnej oraz do jakich odmiennych konkluzji może prowadzić próba ich wykładni. Nie podał też przykładów rozbieżnych orzeczeń sądowych na tle interpretacji tego przepisu. Zarzucił natomiast błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przez Sąd drugiej instancji wskutek

przyjęcia, iż niestwierdzenie u ubezpieczonej niezdolności do pracy oznacza, że nie została spełniona przesłanka nabycia prawa do renty. Wbrew stanowisku skarżącej, powyższa konkluzja Sądu Apelacyjnego jest zgodna z treścią ust. 1 powołanego artykułu. W świetle tego przepisu, konieczną przesłanką nabycia przez ubezpieczonego prawa do renty jest niezdolność do pracy. Natomiast definicja owej niezdolności oraz kryteria orzekania o niej (w tym wspomniane w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania kryteria, jak poziom kwalifikacji zawodowych, możliwości zarobkowania w zakresie tych kwalifikacji, możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, przy uwzględnieniu rodzaju i charakteru dotychczas wykonywanej pracy, wykształcenia, wieku i predyspozycji psychofizycznych) zawarte są w art. 12 i art. 13 ustawy. Jednak naruszenia tych przepisów skarżąca nie zarzuca.

Błędnie także autor skargi kasacyjnej upatruje oczywistej zasadności tegoż środka zaskarżenia w obrazie przepisów postępowania.

Rzeczywiście w orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszcza się możliwość zgłoszenia kasacyjnego zarzutu obrazy art. 5 i art. 212 § 2 k.p.c. wskutek braku pouczenia strony występującej samodzielnie w procesie o uprawnieniu do wnioskowania o pomoc prawną z urzędu. Z brzmienia powołanych przepisów wynika jednak, iż zwrócenie stronie uwagi na celowość ustanowienia pełnomocnika procesowego nie jest bezwzględnym obowiązkiem sądu. Strona ma bowiem co do zasady uprawnienie i możliwość osobistego podejmowania działań w postępowaniu przed sądem, zmierzających do ochrony własnych praw. Udzielenie stosownego pouczenia następuje tylko w razie uzasadnionej potrzeby, zaś o zaistnieniu takiej potrzeby decydują konkretne okoliczności sprawy, podlegające ocenie przewodniczącego lub całego składu sądu. Nieudzielenie zatem owego pouczenia nie powoduje nieważności postępowania, ale może być uchybieniem mogącym mieć wpływ na wynik sprawy w rozumieniu art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., jeżeli *in concreto* zachodziła potrzeba udzielenia stronie stosownych pouczeń (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1997 r., I CKN 336/97, Prok. i Pr. 1998 nr 7-8, poz. 43). W judykaturze podkreśla się, że sam fakt występowania strony bez profesjonalnego pełnomocnika nie uzasadnia domniemania istnienia potrzeby

udzielenia jej pouczenia w trybie art. 212 § 2 k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2007 r., II CSK 436/06, LEX nr 358777). Decydującego znaczenia dla oceny konieczności ustanowienia pełnomocnika nie ma też okoliczność, że przedmiotem sporu jest prawo strony do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, w tym świadczeń rentowych (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 1998 r., II UKN 42/98, OSNP 1999 nr 9, poz. 19 i z dnia 28 marca 2000 r., II UK 426/99, OSNP 2001 nr 16, poz. 523). Obowiązek udzielenia stosownego pouczenia w tym zakresie aktualizuje się wówczas, gdy sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym lub prawnym w stopniu przekraczającym możliwości procesowe i możliwość obrony swych praw przez stronę nieporadną bądź pozbawioną wolności (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 września 1998 r., II UKN 214/98, OSNP 1999 nr 18, poz. 593; z dnia 28 maja 2002 r., II UKN 250/01, LEX nr 149597; z dnia 2 marca 2005 r., III CK 533/04, LEX nr 197647 i z dnia 11 października 2007 r., IV CSK 174/07, LEX nr 438145). Zauważa się przy tym, że nawet fakt leczenia się strony w poradni zdrowia psychicznego i zakwalifikowania jej z powodu tego rodzaju schorzeń do osób niezdolnych do pracy, nie nakłada na sąd obowiązku ustanowienia dla niej adwokata lub radcy prawnego z urzędu, jeśli w toku postępowania sądowego składa ona wypowiedzi i pisma, których sens nie budzi wątpliwości (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1998 r., II UKN 102/98, OSNP 1999 nr 12, poz. 408).

Odnosząc powyższe rozważania do realiów niniejszej sprawy należy stwierdzić, że postępowanie sądowe zainicjowane odwołaniem od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, odmawiającej wnioskodawczyni prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, nie należy do skomplikowanych pod względem faktycznym i prawnym. Przeciwnie: rozpoznawana sprawa należy do typowych. Rolą Sądów orzekających w niej było ustalenie (na podstawie dokumentacji medycznej oraz opinii biegłych lekarzy właściwych specjalności) stanu zdrowia i w konsekwencji tegoż - istnienia u wnioskodawczyni całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy w rozumieniu art. 12 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jako kryterium nabycia prawa do renty z art. 57 tego aktu. Bezpodstawne są również sugestie skarżącej na temat jej nieporadności. Ubezpieczona potrafiła samodzielnie wnieść odwołanie od decyzji

organu rentowego i jednoznacznie artykułowała swoje roszczenia i stanowisko w sprawie na kolejnych etapach postępowania sądowego. W toku procesu nie podejmowała wadliwych czynności, wymagających ich skorygowania. Nie napotykała też trudności w wykazaniu przesłanek nabycia prawa do dochodzonego świadczenia. W aktach sprawy zgromadzona jest bowiem dokumentacja z przebiegu leczenia, potrzebna do sporządzenia opinii na temat predyspozycji zdrowotnych skarżącej do pracy. W toku postępowania skarżąca ustosunkowała się do wydanych przez biegłych opinii i negowała ich trafność. Prowadzi to do wniosku, że ubezpieczonej znane były zasady postępowania przed sądem i nie wykazała się nieporadnością uniemożliwiającą jej prawidłowe prowadzenie sprawy.

Niesłusznie skarżąca próbuje wykazać oczywistą zasadność skargi kasacyjnej w niedopuszczeniu przez Sąd drugiej instancji z urzędu dowodu z uzupełniających opinii biegłych lub dowodu z opinii instytutu naukowego, co – jej zdaniem – narusza przepisy art. 278 § 1 i art. 286 w związku z art. 382 k.p.c. Otóż zgodnie z art. 232 k.p.c., strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Sąd może dopuścić dowód niewskazany przez stronę. Trzeba zauważyć, że wykładnia zdania drugiego tegoż artykułu nie powinna być dokonywana w oderwaniu od jego zdania pierwszego. Dopiero bowiem odczytanie całej zawartej w tym przepisie regulacji prawnej pozwala na właściwą jego interpretację, z uwzględnieniem sformułowanej w komentowanej normie prawnej reguły którego obowiązek wskazywania dowodów potrzebnych do rozstrzygnięcia sprawy obciąża strony, zaś sąd jest wyjątkowo uprawniony do dopuszczenia innych, niewskazanych przez strony dowodów, kierując się przy tym własną oceną, czy zebrany w sprawie materiał dowodowy jest dostateczny do jej rozstrzygnięcia (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 października 1996 r., III CKN 6/96, OSNC 1997 nr 3, poz. 29 i z dnia 12 maja 1998 r., II UKN 42/98, OSNP 1999 nr 9, poz. 319). Reguła ta dotyczy także sporów z zakresu ubezpieczeń społecznych. Odrębny charakter postępowania w tej kategorii spraw nie wyłącza bowiem zasady kontradyktryjności, w tym wynikającego z komentowanego przepisu ciężaru dowodzenia przez ubezpieczonego faktów rzutujących na jego prawo do świadczeń z tychże ubezpieczeń (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2008 r., I UK 193/07,

LEX nr 447681; z dnia 8 lipca 2008 r., II UK 344/07, LEX nr 497701 i z dnia 11 lutego 2011 r., II UK 269/10, LEX nr 794791). W sporze o rentę z tytułu niezdolności do pracy sąd nie ma zaś obowiązku uwzględniać wniosków strony o dopuszczenie dowodu z opinii kolejnych biegłych lekarzy, a tym bardziej dopuszczać takich dowodów z urzędu, jeśli ocena stanu zdrowia wnioskodawcy, uzyskana w dotychczasowym postępowaniu dowodowym, jednoznacznie i kategorycznie wyklucza istnienie jego niezdolności do pracy (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1997 r., II UKN 23/97, OSNP 1997 nr 23, poz. 476; z dnia 19 marca 1997 r., II UKN 45/97, OSNP 1998 nr 1, poz. 24; z dnia 16 kwietnia 1997 r., II UKN 53/97, OSNP 1998 nr 2, poz. 51; z dnia 21 maja 1997 r., II UKN 131/97, OSNP 1998 nr 3, poz. 100; z dnia 10 czerwca 1997 r., II UKN 180/97, OSNP 1998 nr 9, poz. 280; z dnia 18 września 1997 r., II UKN 260/97, OSNP 1998 nr 13, poz. 408 i z dnia 20 października 1999 r., II UKN 158/99, OSNP 2001 nr 2, poz. 51). Potrzeba zasięgnięcia opinii kolejnych biegłych lekarzy zachodzi z reguły wtedy, gdy w sprawie zostały wydane sprzeczne opinie (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2002 r., II UKN 112/01, OSNP 2003 nr 23, poz. 580 i z dnia 2 lutego 2010 r., II UK 172/09, LEX nr 584202).

W rozpoznawanej sprawie – wbrew zarzutom skarżącej – stan zdrowia ubezpieczonej był przedmiotem analizy biegłych lekarzy właściwych specjalności (psychiatry, neurologa i chirurga – ortopedy), a wydane przez biegłych opinie są spójne i jednoznaczne w swych konkluzjach na temat braku niezdolności do pracy wnioskodawczyni. Diagnozując u badanej określone schorzenia, autorzy opinii wyjaśnili, na czym polega poprawa stanu zdrowia ubezpieczonej w relacji do wcześniejszego okresu. Samo rozpoznanie zmian chorobowych nie przesądza zaś o zasadności roszczeń rentowych, jeśli ujawnione schorzenia nie implikują ograniczenia zdolności do wykonywania pracy zgodnej z kwalifikacjami zawodowymi wnioskodawcy.

Reasumując: wobec niewykazania przez skarżącą żadnej z powołanych przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. należało orzec jak w sentencji.

